

HASJ PÅ APOTEK

Norske avisoppslag rundt boken »Den gode fiende«

AV HALVOR KONGSHAVN

Innledning

Denne artikkelen tar for seg pressens reaksjoner på boken »Den gode fiende« av Nils Christie og Kjetil Borum. Eller rettere: de reaksjonene som avspeilte seg i aviser og blader, såvel redaksjonelt som fra annet hold.

»Den gode fiende« får oppmerksomhet allerede før lanseringen 19.2.85. 11. januar har Dagbladet sensasjonspregete oppslag: »Selg hasj på apoteket«. Nils Christie ut mot stoffhysteri«.

Institutt for kriminologi og strafferett ved Universitetet i Oslo engasjerte utklippbyrået Argus fra 15. januar til 1. august 1985. Tilsammen mottok instituttet for denne perioden 234 avisklipp – inkludert de klippene som ble samlet av undertegnede fra de første dagene etter Dagbladet-oppslaget. Det er disse 234 klippene som danner utgangspunktet og materialet her.

Nesten 60% av klippene kom i løpet av en kort periode – fra og med 20. februar og til med 16. mars. Tilsammen hadde 66 aviser minst ett (de fleste flere) oppslag av ett eller annet slag i perioden. I tillegg kommer 12 andre publikasjoner som ukeaviser, ukeblad, månedsblad, medlemsblad og ett fagblad – Norsk farmaceutisk tidsskrift (vi mottok ikke klipp fra andre fagblad/tidsskrifter).

Denne artikkelen starter ved bokens hovedinnhold og søker særlig å følge den vektleggingen og silingen som foregikk, først via pressekonferansen, dernest i avisredaksjonene og siden hos ulike organisasjoner, skribenter og debattanter.

Hovedpoengene i »Den gode fiende«

»Den gode fiende« handler dels om hvordan folk blir folk, men mest handler den om bruken av kontroll overfor narkotika og utstøtt ungdom.

Forfatterne sier at narkotikaspørsmålet er blitt det helt sentrale ungdomstema. Det ser de på som en bortforklaring. De spør seg: Hvorfor angripes narkotika så sterkt til fortrensel for andre viktige samfunnsforhold som arbeidsløshet, alkohol, andre giftige substanser (stoffer), samfunnets organisering ...? De svarer at det skyldes at disse ikke er »gode fiender«. Narkotikaen, derimot, er en god fiende fordi:

1. Ingen mektig gruppe stiller seg bak denne fiende og protesterer mot en slik definisjon av det sosiale problemet.
2. Narkotikaen kan fremstilles som farlig, gjerne som umenneskelig og djevlesk.
3. Narkotikafienden forstås som så sterk at ekstraordinære fullmakter er berettiget. De som har ansvaret for kampen mot fienden, kjenner seg trygge i sin kamp.
4. Gode fiender er de som aldri dør. Den fremgangsrike kampen mot narkotikafienden blir enda mer fremgangsrik om »generalene« får enda mer ressurser.

5. Fienden er så vagt definert at det ikke blir lett å kontrollere om den blir sterkere eller svakere. Det blir en fiende som man både kan overvinne og beholde.
  6. Fienden har en symbolverdi som et motstykke til – en negasjon av – det gode og det riktige.
  7. Fienden er imidlertid ikke grepet ut av luften – i så fall ville kampen fort kunne bli avslørt som en absurditet. Narkoprobemene finnes og kan daglig erfares – om enn ikke i omfang og styrke og med mål og mening som angitt av »generalene«.
- Forfatterne betoner sterkt at skadene ved kontrollen av denne fienden er større enn skadene som forårsakes av stoffene.

Og videre at de

»... viktigste narkotikareformer har selvfølgelig intet med narkotika å gjøre. De har med grunnprinsippene for sosialt liv å gjøre. De avhenger av tidens bruk og arbeidets organisasjon. De avhenger av oppvekstens organisasjon. Og de har med feiring, ritualer og former for samvær å gjøre« (s. 12).

Forfatterne foreslår følgende alternativer til den krigen som føres: For det første grunnlønn til alle. Det vil langsomt føre til at de utstøtte gjenvinner makt over egne liv og til økt respektabilitet for denne gruppen. For det andre forskjellige arbeidsorganiseringstiltak. De er seks dagers arbeidsuke, tre timers arbeidsdag, krymping av de fleste lange helger (som jul og påske), avskaffelse av fellesferie (alle må ikke ta ferie på samme tid). Det vil føre til økt deltagelse for alle; nærmiljø, lokaldemokrati og annet som fører til nærhet, vil bli styrket. For det tredje endringer i kontrollen av psykoaktive substanser. De foreslår innskjerping i salget av nikotin, alkohol og psykofarmaka. Videre foreslår de at enkelte typer lettere cannabis gjøres tilgjengelig for vanlig innkjøp på apoteket – etter beslutning på lokalt nivå, som for eksempel etter en folkeavstemning slik det er for alkohol. I forhold til opiatbrukere bør den strafferettslige forfølgelse dempes, og det må åpnes for diskusjon om anvendelse av metadon overfor opiatbrukere som ikke lar seg stoppe.

Forfatternes resonnementer er kompliserte, mange baller holdes i luften samtidig. Ikke noe referat kan yte full rettferdighet. Men helt stikkordmessig kan kanskje boken oppsummeres slik: Kontrollskadene tar overhånd. Kampen fjerner oppmerksomheten fra andre alvorlige problem. Det er på tide å legge om kampen.

Pressekonferansen

Seks Oslo-aviser, én utenbys, Norsk Telegrambyrå (NTB), riksradio og nærradio var til stede da boken ble presentert på pressekonferansen tirsdag den 19. februar.

De to forfatterne holdt hver sin innledning. Deretter ble det åpnet for spørsmål.

De viktigste temaene i boken kom frem på pressekonferansen. Ett unntak er den første delen av boken, den som handler om hvordan folk blir folk. Den mer generelle sosiologien ble ikke berørt på pressekonferansen. Men det ble kanskje heller ikke

sett på som så viktig i den sammenhengen, hverken av forfatterne eller av journalistene. Der var det lite »nytt« for avisfolk. Andre unntak gjelder noen av tiltakene som foreslås i boken. Endringsforslagene om arbeidstid og ferie, forslag som ifølge forfatterne ville forandre våre liv grunnleggende (s. 198), ble såvidt nevnt. Forslaget om grunnlønn for alle ble overhodet ikke tatt opp.

Derimot sto spørsmål rundt cannabissalg på apotek mer i fokus – ved siden av kontrollskadene. Cannabissalg er imidlertid et relativt perifert tema i boken, kontrollskadene er det sentrale. Den store oppmerksomheten rundt cannabissalg var styrt av journalistene, ikke forfatterne.

Overskriftene

Boken førte til mange og prangende overskrifter – eller titler som det kalles. Disse er behandlet særskilt, ut fra en antagelse om at avisene der presenterer det de anser som det viktigste.

Dernest antar jeg at folk flest i mange tilfeller bare får med seg overskriftene – kanskje ved siden av bilder, billedtekst og ingress. Og selv om en leser videre, vil nok inntrykket fra overskriftene for mange sitte sterkere igjen enn innholdet i det som sto i teksten under.

Jeg har funnet det fruktbart å dele avisenes oppslag i tre perioder. Hver av disse periodene har sine særtrekk: Den første perioden går fra det første oppslaget den 11. januar og frem til og med dagene etter lanseringen, det vil si uke 8. Hovedsærtrekket kaller jeg *sensasjon*.

Den andre perioden går fra og med uke 9 til og med uke 11, tre uker i alt. Hovedsærtrekket for disse ukene er *reaksjon*.

Den tredje perioden går fra og med uke 12 og frem til 1. august, da utklippabonnementet opphørte. I denne perioden er særtrekket *diskusjon*.

I de første dagene etter lanseringen (sensasjonsperioden), mottok jeg i snitt 16 klipp pr. dag, i reaksjonsperioden fire klipp pr. dag og i diskusjonsperioden frem til 27. april to klipp pr. dag. Etter 27. april kom det få klipp.

Sensasjon

I sensasjonsperioden finner vi tildels store oppslag. Til sammen 29 aviser spanderer spalteplass på lanseringen av boken. Overskrifter som »– Hasj på apoteket« er mye brukt – særlig i den sosialdemokratiske pressen som har et felles pressebyrå. I Norge hvor man kan få like høye straffer for narkotikasmugling som for drap, er slike ord garantert oppmerksomhet. Mer nøkterne ord som »debatt«, »kritikk«, »politikk« osv. er det langt mellom.

Denne korte, men intense perioden preges av *nyheten*. Dessuten begynner reaksjonene å komme.

Reaksjon

Reaksjonene lar ikke vente på seg. Nå begynner tiden for mer følelsesladde ord. »Forbundet mot rusgift« (FMR) gikk ut allerede før boken kom ut, under slagordet »Nei til apotekhasj«. Forbundets utspill ble inntatt i en rekke aviser. Det er boken og forfatterne – særlig Christie – som får gjennomgå, *ikke* myndighetene eller narkotikapolitikken. En annen og sterkere organisasjon, »Folkeaksjonen mot hasj« (FMH), får mye mediaoppmerksomhet. Forfatterne er »på feil side«, og boken representerer et »bakholdsangrep« og en »avsporing« ifølge FMH som avgjort satte sitt preg på perioden.

Av i alt 71 klipp fra denne perioden, kom 28 fra FMH og ett fra FMR – tilsammen 41%.

Også andre reagerer. Leger, politifolk, »fem på gata« blir intervjuet. Skjellsordene tas frem: »Fri hasj det glade vanvidd«, »Sentrale haldensere om hasj på apotek: – Helt forkastelig!«. Reaksjonene avspeiler sensasjonsoverskriftene.

Anmeldelsene begynner å komme. De virker ikke særlig preget av de første sensasjonsopplagene og de negative reaksjoner – dog med unntak som »Professorer på ville narkoveier«, en harmdirrende anmeldelse fra en professor i medisin.

Anmelderne har i det minste *lest* boken.

Diskusjon

Etter hvert leser muligens flere boken. I hvert fall dempes skjellsordene kraftig ned. Det samme gjør oppslagene – de blir færre. Leserinnlegg og noe debatt preger denne perioden. Anmeldelsene fortsetter å komme. Av 73 klipp er snaut halvparten anmeldelser, kronikker, kommentarer og leserinnlegg. Avisene har lite redaksjonelt stoff på saken. Den ruller langsomt videre av seg selv.

Selv om debatten har et mer seriøst preg, er det likevel mye konsentrasjon rundt spørsmålet om salg av hasj på apotek.

Den ene forfatteren reiser land og strand rundt – noe som avspeiler seg i relativt nøkterne oppslag i lokalaviser, f. eks. »Professor Nils Christie i Volda: »Narkohysteriet trugar rettstryggleiken««. Akkurat denne overskriften er imidlertid den *eneste* som tar opp begrepet »rettssikkerhet« – et viktig emne i boken.

Avspeiling?

»Rettssikkerhet« brukes altså som blikkfang én eneste gang. Boken prøver videre å si noe generelt om kontroll av rusmidler. »Rusmidler« eller lignende generelle betegnelser finner vi i fattige tre overskrifter – i den tredje perioden. »Alkohol« eller »psykofarmaka« nevnes overhodet ikke. Boken sier også noe viktig som samfunnet, om ungdom, om kontroll. Ut fra overskriftene fortelles det svært lite om disse – for forfatterne – viktige sidene.

Den oppsiktsvekkende opplysning i »Den gode fiende« og på pressekonferansen

om at nabolandet Danmark er en vesentlig opiumsvalmueprodusent, ofres ikke med et ord – hverken i overskrift eller i tekst. Det er påfallende.

Noen avspeiling av bokens hovedinnhold gir altså avisenes overskrifter i relativt liten grad. Noen deler fanges opp, andre forbigås.

Men det gjelder altså overskriftene. Hva med innholdet i de forskjellige artiklene?

Lanseringen – hva ség gjennom?

La oss gå tilbake til lanseringen av boken. Som nevnt var såvel NTB som flere aviser til stede. Tilsammen brakte 29 aviser artikler fra lanseringen – de tok i alt omtrent 16,5 spalte-meter. Av disse 29 kom 13 fra NTB (som skrev to artikler med noen få timers mellomrom), ni aviser trykket en artikkel fra Arbeiderpressen, mens syv aviser var til stede under pressekonferansen med egne journalister; konservative Aftenposten, sosialdemokratiske Arbeiderbladet, liberale Dagbladet, kristelige Dagen, kommunistiske Klassekampen, »bondeborgerlige« Nationen og kristelige Vårt Land.

Tilsammen favner de 29 avisene vidt og er spredt over det ganske land. Artiklene fikk varierende oppslag – fra nesten helsider til små notiser.

Det ble stor oppmerksomhet på kort tid – fire dager. Derfor ser jeg det også som viktig å ta for meg lanseringen spesielt. En må anta at lanseringen og avisenes oppslag legger noen viktige premisser for den videre oppfølgingen i aviser og blant publikum.

Vi har sett på overskriftene hvor lanseringen var preget av sensasjonen hasj-salg. Men hvordan var *innholdet* i artiklene som ble spredt? Hva ble poengtert, hva ble utelatt?

Jeg har prøvd å komprimere svarene på disse spørsmålene i et skjema, tabellen nedenfor. Skjemaet gir en stikkordmessig oversikt over bokens hovedpoenger, hva som ble sagt på pressekonferansen og hva som kom frem i avisene.

Stikkordene for hovedpoengene burde være forståelige ut fra gjengivelsen av hovedinnholdet i boken ovenfor.

	Hvordan folk blir folk	Kontr.-skader	God fiende	Noen ungdom.s ulykkel. liv	Samf.-org.	Demme opp panikk	Ikke reaksj. narko-dødsstr.	Tiltak opium Burma, valium i DK	Legemidl. = narko	Oppf. ikke til bruk	Grunnlønn alle.	Arbeid og ferie	Tiltak				Mindre kontr./straff	Håp om diskusjon
													Kontroll psyko.stoffer		Alkohol	Metadon		
												Cannabis	Nikotin					
Boken	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pressekonfer.		x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x	x
NTB I.			x										x		x			
NTB II.		x		x						x			x		x		x	x
A-pressen			x	x						x			x		x		x	x
Klassekampen		x	x	x					x	x			x		x		x	x
Dagen		x		x						x			x		x		x	
Nationen		x	x							x			x				x	
Aftenposten		x		x						x			x		x		x	x
Dagbladet			x							x			x		x		x	
Vårt land		x	x	x	x	x				x			x		x		x	

Som oppstillingen viser, har *alle* avisene fått med seg at Christie og Bruun foreslår cannabis solgt på apotek. A-pressen (som inkluderer Arbeiderbladet), Aftenposten, Dagen og NTB tolker dette som hasj-salg, mens det forfatterne omtaler er svaktvirkende cannabis, uten å spesifisere det nærmere. Dagbladet, Nationen og NTB tar *ikke* med at forfatterne forutsetter et eventuelt salg først etter lokal folkeavstemning.

Det viktige forslaget om å fordele arbeidet over seks – og ikke fem – dager i uken, sterkt redusert daglig arbeidstid og kortere ferier finner ikke vei til en eneste avis. Det gjør heller ikke ideen om grunnlønn for alle – men dette siste kom heller ikke frem under pressekonferansen. At nikotin og alkohol ønskes sterkere kontrollert, får avisene i hovedsak med.

Bokens hovedpoenger om kontrollskader og »den gode fiende« når de fleste avisene i en eller annen form, og likeledes det at »fienden« er noen ulykkelige ungdommer. Imidlertid er det bare et par aviser som får med at forfatterne ønsker å demme opp for den moralske panikk som råder rundt narkotikaspørsmål. At det hele dreier seg om grunnleggende trekk ved samfunnets organisering, er det bare Vårt Land som skriver om.

Vi ser altså at avisene får med seg *noen* viktige poenger når det gjelder kritikken av narkotikapolitikken, at de alle skriver om Christies og Bruuns alternativ når det gjelder kontroll av cannabis og i stor grad nikotin, alkohol og metadon. Men det er mange viktige og noen helt sentrale poenger i boken som *ikke* fanges opp i avisene.

Det er et mye mer nyansert bilde som gis i artiklene enn det som avspeiles i overskriftene. Men avisene er like fullt mer konsentrert om det som kan kalles »sensasjonelle utspill« enn samfunnsanalysen. Det eneste *alle* avisene får med seg, er at forfatterne av boken ikke oppfordrer til bruk av cannabis (med unntak av NTB's første melding), at de foreslår salg av cannabis på apotek, og at de ønsker mindre kontroll og mindre bruk av straff.

Medieridning?

Hvorfor faller mange viktige poenger ut når avisene skal presentere en bok som denne? Gudmund Hernes (1978 og 1984) skriver om de »teknikker som media bruker for å fange oppmerksomheten« (1984:44). Jeg skal her forsøke å se på noen trekk ved de første artiklene fra Aftenposten, A-pressen, Dagbladet og NTB i lys av Hernes' teori. Tilsammen kom disse artiklene i ca. 943.000 aviser (Pressepermen, 1986:44 flg.). De uten sammenligning største avisene er Aftenposten og Dagbladet med et sammenlagt 1984-opplag på over 400.000.

Hernes beskriver de fem teknikkene på denne måten (1978:187-188):

For det første *tilspissing*; at en må »fatte seg i korthet og omfattende rapporter gjengis i hovedpunkter. Innholdet i budskapet må kvesses til, detaljer erstattes med spissformulering.« For det andre *forenkling*: »Kompleksiteten i budskapet må reduseres, mangfoldigheten begrenses, nyansering innskrenkes, og det innviklete frem-

stilles enkelt og konsist.« For det tredje *polarisering*: »Skal en holde på oppmerksomheten må kontraster i synsmåter holdes fram, gjerne ved å la dem representere av meningsmotstandere. (...) En duell hører med i et drama – (...)«. For det fjerde *intensivering*: »Et heftig utbrudd tiltrekker seg mer oppmerksomhet enn et sindig innlegg.« Og for det fjerde *konkretisering*: »Det er enklere å rapportere om et enkelt problem enn å framstille hva som er felles for en serie – en problemtype som krever abstrakte kategorier. (...) Å ta for seg et særtilfelle kan gi historien »human touch«.«

For meg ser det ut til at disse fem teknikkene i stor grad glir over i hverandre. Det blir for detaljerte og spissfindige inndelinger for mitt formål. Under *tilspissing* faller i stor grad polarisering og intensivering, mens konkretisering er én av flere måter å forenkle på.

Tilspissing og forenkling blir de viktigste stikkordene.

Tilspissingen ser vi først og fremst gjennom avisenes fokusering på »hasj på apoteket«. Denne vektleggingen finner vi mest i overskriftene – som vist tidligere – og dels gjennom billedbruk og i selve teksten. Dagbladet har eksempelvis et stort bilde av en langhåret ungdom som veier opp hasj som én av tre illustrasjoner til sin artikkel. Vi ser også at Dagbladet polariserer gjennom presentasjon av »narkokrigerne« med et bilde av helsedirektøren. Den samme avisen gir videre et eksempel på intensivering ved at forfatterne presenteres slik i billedteksten til »den narkomane«: »»Frigi hasjen«, sier forskerne Christie og Bruun, (...)«. Også Arbeiderbladet intensiverer i sin billedtekst: »Nils Christie og Kjetil Bruun har kastet en brannfakkell inn i vår narkotikapolitikk med boka »Den gode fiende«.« Betegnelsen »brannfakkell« gir assosiasjoner i retning av heftige utbrudd. Hos Aftenposten finner vi ikke en tilsvarende tilspissing – annet enn i overskriften: »– Legaliser cannabis«. Heller ikke NTB kvesser budskapet til i særlig grad. På den annen side velger mange aviser som tar inn NTB-meldingen (én eller begge to) å vektlegge »hasj på apotek« eller lignende i titlene.

Det mest gjennomgående eksemplet på *forenkling* er fokuseringen på det ene konkrete forslaget om cannabis-salg. Det er åpenbart at avisene ikke kan formidle innflette resonnementer fra en bok på 237 sider. Det er begrenset hva en kan få med på 20-30 spaltecentimeter. Men akkurat det skal ikke overdrives. Viktigere er nok journalistenes og redaksjonenes kriterier for hva som er godt stoff:

Sandefjords Blad bringer overskriften »Kross samfunnskritikk i omstridt Christie-bok« til NTB-artikkelen. Denne overskriften er ganske dekkende til å være såpass kort. Men den blir av mine journalistvenner sett på som dårlig journalistikk, den fenger ikke, den blir for lite konkret.

Den ene store løssalgsavisen som var til stede – Dagbladet – bruker mye plass på store bilder og har store typer i overskriften. Vi ser tendenser til det samme i Arbeiderbladet som også dels baserer seg på løssalg. Arbeiderbladet presenterer boken på første side under overskriften »– Hasj på apoteket«, og under bildet av de to forfatterne står det:

»Enkelte typer cannabis bør kunne kjøpes fritt på apotekene. Kommunene bør selv kunne avgjøre dette, på samme måte som ølsalget. Dette er noen av forslagene i boka »Den gode fiende« som tirsdag ble presentert av (...)«.

Abonnementsavisen Aftenposten har en tekst som er omtrent like lang som Dagbladets, men hvor hele oppslaget dekker 81 spaltecentimeter. Dagbladets dekker 180 cm.

På den annen side bringer avisene viktige poenger for dem som leser hele artikkelen. Dagbladet skriver for eksempel:

»Men det er ingen rimelige argumenter for samfunnets panikkreaksjon mot narkotika sammenlignet med holdningen til andre gifter. Vi mener panikken brukes til å bortforklare andre negative forhold i samfunnet. Derfor blir narkotika en god fiende å ha, hevder forfatterne.«

Og Aftenposten:

»Den offisielle narkotika-politikken har vært forfeilet i de fleste industrialiserte samfunn, i særdeleshet i vårt eget samfunn. Den forskyver hovedperspektivet ved at narkotikaproblemet gjøres så stort at alle de andre faktorer som ligger bak ikke kommer frem, sa Christie.«

A-pressen har bl.a. dette avsnittet:

»- Narkotikaen er blitt vår tids gode fiende, sa Christie. Den brukes til å bortforklare arbeidsløsheten blant ungdom, fattigdommen i ungdomsmiljøene, vi godtar at det går galt med noen »fordi de bruker narkotika«. Hasjen, for eksempel, er blitt gjort til roten til alt ondt. Først ble den presentert som roten til voldsbruk. Nå sier vi at vi må bekjempe den fordi den passiviserer.«

NTB skriver i sin andre artikkel som ble inntatt i fire aviser:

»Narkotikaproblemet er velegnet for en overbudspolitik. Omfanget og skadevirkningene av stoffmisbruk står på ingen måte i forhold til de enorme ressurser kontrollapparatet, politiet, får til rådighet for å bekjempe denne »gode fiende«, sier professor Christie til NTB. »Samfunnet bør i stedet satse mer på å bekjempe årsakene til rusmiddel-misbruket. Det er ingen tvil om at arbeidsledighet og generell »ungdomsfattigdom« er en av årsakene til at narkotikaproblemet eksisterer.«

Oppsummeringsvis er det altså først og fremst gjennom overskriftene at avisene tilspisser og forenkler. De gjør det også til en viss grad gjennom billedbruk - og av plasshensyn. Men vridningen er mindre enn hva en umiddelbart kan få inntrykk av. Et viktig spørsmål blir i hvilken grad mer nyanserte gjengivelser når frem til publikum når overskrifter, ingresser og bilder preges av tilspissing og forenkling.

Organisasjonene

De organisasjonene som engasjerer seg i kampen mot rusgifter, er en viktig del av publikum. Det var tre organisasjoner som fikk oppmerksomhet i avisene; Forbundet mot rusgift (FMR), Folkeaksjonen mot hasj (FMH) og Norsk godtemplar ungdom (NGU).

Først ut var *Forbundet mot rusgift*. Like før boken ble lansert den 19. februar, sendte FMR en pressemelding til avisene. Som nevnt brakte *Dagbladet* så tidlig som 11. januar oppslag om noe av innholdet i boken, særlig konsentrert rundt »apotekhasj«. ¹⁾ FMR sier i meldingen, som ble tatt inn i tilsammen 17 aviser, »bestemt nei« til forslag om liberalisering av hasj-omsetningen. FMR frykter en kraftig økning i bruken og skriver videre:

»Vi benekter ikke at Christie peker på viktige følger i straffeforfølgelsen av unge. Men dette er bare biferhold i den helhetlige kampen mot narkotika.«

»Bare biferhold« – kampen må altså *ikke* legges om. Representanter for FMR hadde ikke på det tidspunktet lest boken, reaksjonen kommer på bakgrunn av presseoppslag forut for lanseringen, og den legger vekten på »hasj på apotek«.

Den neste organisasjonen ut var *Folkeaksjonen mot hasj*. Et brev fra folkeaksjonens leder ble inntatt i 14 aviser fra 6. mars og utover. Her er tonen mer nyanisert:

»Samfunnet overdriver narkotikaproblemene, sier Nils Christie. Enige, sier Folkeaksjonen Mot Hasj. Vi må bekjempe alkoholskadene, sier Christie. Enig, sier vi. Vi kan ikke tillate en politistat på grunn av narkotika, sier Christie. En glimrende logikk synes vi.«

Men FMH er likevel opprørt:

»I årevis har Nils Christie vært en uredd talsmann for ungdom. Det skremmer oss derfor at han nå viser seg så ekstrem i sine provokasjoner at han ramler ned på fiendens side. Han har ikke med boka si fått noen debatt på samfunnets tiltak mot narkotika. I stedet har han bidratt til løssalgsavisenes opplag, samtidig med at hasj-freakerne i *Gateavisa* trykker ham til sitt bryst.

Folkeaksjonen Mot Hasj er på alle måter for en alternativ narkotikapolitikk, men ikke på Nils Christies premisser.«

»Nils Christies premisser« er mange. Dette første utspillet fra FMH kan virke mer som en umiddelbar reaksjon på ett enkelt forslag til alternativ kontroll av psykoaktive stoffer enn som en seriøs reaksjon basert på lesing og diskusjon av boken. Er det avisenes sensasjonspregete oppslag som preger organisasjonens talskvinne?

1) Mathiesen (1986:157 flg.) viser hvordan Hernes' teori om medievridding og de fem teknikkene som brukes for å fange oppmerksomheten, passer særlig godt på *Dagbladets* nyhetsoppslag 11. januar og senere.

Noe senere – helgen 9. til 10. mars – har organisasjonen landsmøte. NTB var også til stede. Telegrambyrået skriver blant annet at FMH ikke anser romavlytting og strengere fengselsstraffer som egnede midler i kampen mot narkotika og at det er en avsporing når kampen i stadig større grad synes overført til politiet. Den nye lederen i FMH sier videre i følge NTB:

»Idag er narkotikadebatten her i landet nærmest blitt hysterisk, med stadig sterkere krav om mer politi. Dermed glemmes viktige indirekte årsaker til stoffmisbruk, som arbeidsledighet blant ungdom, mangel på systematisk opplæring i skoleverket og påvirkning av ungdomskulturen.«

FMH deler altså her mange tanker med forfatterne av »Den gode fiende« – men uten at dette kommer frem. Landsmøtet sier »Nei til Christie«:

»Landsmøtet vil imidlertid ikke gå inn for professor Nils Christies forslag om å avkriminalisere salget av hasj. Aksjonen slår fast at omsetning og bruk av narkotiske midler fortsatt må være forbudt. Christies forslag oppfattes som et bakholdsangrep på ungdommens kamp, og må forstås som en resignasjon overfor narkotikaproblemet.«

Det er med andre ord fortsatt hasj-salg det fokuseres på når boken og Christie kommer på dagsorden. Til tross for ord som »bakholdsangrep« er kanskje tonen noe mer dempet.

Tilsammen 20 aviser skriver om FMH's landsmøte – enten ved å ta inn NTB-artikelen eller ved egne artikler. FMH får alt i alt stor oppmerksomhet.

Det gjør ikke *Norsk godtemplar ungdom* som langt senere – i slutten av april – sender et åpent brev til Christie med kopi til landets aviser. Kun fem aviser refererer brevet, to av dem er ukeaviser, to er lokalaviser og den siste er riksavisen Vårt Land. At så få aviser tar opp NGU's reaksjon er påfallende – dels fordi NGU er ungdomsorganisasjonen til en gammel og tradisjonsrik bevegelse og dels fordi NGU er »overraskende positive til boken »Den gode fiende«« som Fredrikstad Blad skriver. Videre heter det:

»NGU uttrykker tilfredshet med at boken har kommet, og innrømmer at mange narkomotstandere har »mistet samfunnet av syne« og er enige med kriminologi-professoren i påstanden om at kontrollskadene som samfunnet kan pådra seg i narkokrigen, er for store.«

At NGU er såpass positive til boken, *kan* komme av at den første sensasjonen og reaksjonen har lagt seg, det umiddelbare opphetede klimaet har kjølnet. De magre oppslagene kan skyldes at interessen har dabbet av – NGU's brev kommer på tampen av perioden med oppmerksomhet rundt boken. En medvirkende årsak kan imidlertid nettopp være den edruelige tonen – på dette tidspunktet skulle det kanskje en spissformulert duellant til for å gjenopplive redaksjonenes interesse.

Den uavhengige edruskapspolitiske avisen *Folket* bør også nevnes i denne sammenhengen. Avisen kommer ukentlig i et opplag på rundt 6500 iflg. Pressepermen (1986:47) og er en faktor i edruskapspolitisk arbeid i Norge. Avisen har tilsammen seks opplag som enten tar utgangspunkt i boken eller hvor den på annen måte blir nevnt. I hovedsak må en si at Folket stiller seg negativ til boken, selv om avisen ikke har noen redaksjonell kommentar.

Ledere

Tolv aviser viet boken oppmerksomhet på lederplass. Skjønt »boken« – også for de fleste lederskribentene står hasj-salg sentralt. Vårt Land innleder slik 20. februar:

»Selg hasj-sigaretter. La myndighetene kontrollere importen, kvaliteten og prisen. Prisen bør være lav nok til å unngå smugling. Aldersgrensen bør være som for sprit på Vinmonopolet.« Dette er budskapet fra professor Nils Christie i boken »Den gode fiende« som han har skrevet sammen med en finsk alkoholforsker.«

Å selge hasj-sigaretter presenteres som »budskapet«. Her kan vi i alle fall snakke om forenkling og tilspissing. Andre aviser bruker andre teknikker, teknikker som Her-nes ikke tar opp – f. eks. ufarliggjøring gjennom ironi:

»Ifølge et kjent ordtak er intet forslag så hinsides at ikke minst *en* professor vil tiltre det. Debattboken »Den gode fiende« er skrevet av *to* professorer ...«

Dette er innledningen til en leder likelydende formidlet av fem borgerlige aviser. Forslaget som er »hinsides« er »en gjennomført liberalisering« på narkotikaområdet.

Den sosialdemokratiske Fredrikstad-avisen Demokraten er opprørt og skriver under overskriften »Grov krenkelse« 23.2. avslutningsvis:

»Men først og fremst er Christies og Bruuns skrivelser en grov krenkelse av ofrene, og da tenker vi ikke minst på mennesker som har sett sine nærmeste gå under i narkotikahelvetet.«

To avisledere er mer positive. Den sosialistiske ukeavisen Ny Tid avslutter 23.2. slik: »Nils Christie har kome med utspelet. Han fortener skikkelig reflekterte med- og motspelarer.« Sarpborg Arbeiderblad refererer først noe av hovedinnholdet, bl.a. at vi er lite opptatt av årsakene til hasj-misbruk – f. eks. arbeidsløsheten og ungdomsfattigdom, og avisen mener at Christie peker på noe vesentlig. Lederen avslutter imidlertid med: »På den annen side er det vanskelig å se at legalisering av omsetning av enkelte narkotikastoffer vil løse noe som helst.«

Vi kan altså konkludere med at lederartiklene i avisene i stor grad tilspisset og forenklet, og de var preget av sensasjonen »hasj på apoteket« og at avisenes redaksjoner følte trang til å reagere på dette – uten å gå inn på hovedinnholdet i boken i særlig utstrekning.

Diskusjon

Noen særlig diskusjon førte ikke boken til. I hvert fall ikke hvis en med diskusjon mener meningsutveksling i avisspaltene. Det var riktignok mange leserinnlegg og kommentarer – 47 i alt, de fleste i »diskusjonsperioden« fra og med 18. mars. Den eneste noe mer omfattende debatten foregikk i Arbeiderbladet.

De fleste innleggene i avisene var konsentrert om »hasj på apotek«. Og de fleste innleggene var negative til såvel dette forslaget som til forfatterne, særlig Christie. Det ser ut som om presentasjonen av boken preget innleggene – det er ikke mange som går inn på andre viktige sider, som f.eks. kontrollskadene, på noen dyptlodden- de eller seriøse måte. Men noen gjør det.

Arbeiderpartiets leder Gro Harlem Brundtland er i sin faste spalte i billedbladet Nå 28. februar negativ:

»Idag har vi en klar grenseoppgang mot narkotiske stoffer. Å flytte denne og gradere stoffene, vil ikke være et bidrag til arbeidet med å få ned misbruket og hindre at flere blir offer for denne type rusmidler.«

Noen endring av straffenivået er altså ikke aktuelt. Men hun skriver også:

»Nils Christie hevder at narkotikaen er blitt vår tids gode fiende, fordi den brukes til å bortfor- klare andre problemer for ungdommen. Det er en fare vi skal være oppmerksomme på.«

Hennes kollega i regjeringspartiet Høyre, Erling Norvik, er i Nå av samme dato mer kategorisk:

»Vår stramme narkotikapolitikk, kombinert med sterk satsing på opplysnings- og holdning- skampanjer viser seg å ha hatt positiv virkning i ungdomsmiljøene. (...) For at denne positive utvikling skal kunne forsterkes, er selvfølgelig en av forutsetningene at det nifst vanedannende hasj-stoffet ikke må bli sosialt akseptert. Derfor er svaret på liberaliseringsspørsmålet NEI.«

Harlem Brundtland og Norvik er de eneste rikspolitikerne som har kommentert bo- ken særskilt.

Noen fagfolk skrev innlegg. Debatten i Arbeiderbladet kommer jeg straks tilbake til. I de øvrige avisene var fagfolkene forholdsvis lite fremme, og noen meningsut- veksling dem i mellom ble det omtrent ikke.

Stemningen blant »folk flest« var heller amper – i den grad de skrev leserinnlegg. Ett innlegg i VG (Verdens Gang) 19.3. blir av avisen illustrert med en hasj(?) -røker – i billedteksten betegnet »narko-offer«. I innlegget heter det bl.a.:

»Christie sammenligner de »få« narko-ofrene med de mange trafikk-døde og -lemleste. Skulle hans sviaktende logikk også brukes i trafikkpolitisk sammenheng, var det altså bare å kutte ut alle fartsrestriksjoner etc. og la kreftenes frie spill få full råderett. Farts- og promille-

synderne er jo så mange og fengslene så overfylte – dessuten blir en masse mennesker utsatt for overvåkning fra et allesteds nærværende politi ...»

En skulle tro at de debattantene som feltet er relevant for, er mindre preget av sensasjonelle hasj-oppslag enn folk flest. Men når vi ser på den eneste egentlige debatten, som foregikk i Arbeiderbladet, står fortsatt hasj sentralt – selv om også andre viktige temaer ble tatt opp.

Tilsammen 15 innlegg ble trykket i Arbeiderbladet mellom 27. februar og 25. juni – en periode på fire måneder. Debatten *preget* altså ikke avisen i denne perioden. De fleste innleggene ble skrevet av sosialarbeider Frode Gjertsen og professor Thomas Mathiesen. Nils Christie deltok også – ved siden av andre sentrale personer innen helse- og sosialspørsmål. Tilsammen hadde seks personer innlegg på Arbeiderbladets kultursider.

Jeg går noe inn på denne debatten av flere grunner. For det første fordi det var den eneste egentlige debatten, for det andre fordi noen interessante prinsipielle spørsmål ble tatt opp og for det tredje illustrerer debatten hvor vanskelig det var (og er) å få i gang en diskusjon om bokens viktigste tema; kontrollskadene og deres omfang.

Frode Gjertsen var først ut. Han mener at forslaget om salg av »hasj på apoteket« kan overskygge den »inngående og drepene kritikk av vårt esende makt- og kontrollapparat« som boken gir. Dermed gjør Christie og meningsfeller som Thomas Mathiesen seg til »gode fiender« for sentrale politifolk som Huuse, Fyhn osv. ved at oppmerksomheten trekkes vekk fra hovedpunktet. Dessuten, skriver Gjertsen, tar apotek-forslaget utgangspunkt i de aller svakeste som rammes av kontrollskadene, mens det i virkeligheten »dreier seg om framtidens ungdomskultur for *det store flertall* av norsk ungdom«. Han fortsetter:

»Vi må regne med at apoteksalg av hasj og lignende svake stoffer vil føre til økt totalt forbruk blant flertallet av ungdommen, og etter noen tid en utbredelse lik alkoholen i dag sannsynlig.«

Thomas Mathiesen tok opp hansken. Han påpeker for det første at i Christies og Bruuns bok er apoteksalg bare en ganske liten del:

»Boken som helhet handler om politiopprustningen, som er faretruende, ungdomspolitikken og narkotika- og rusgiftspolitikken generelt.«

Mathiesen mener at Gjertsen selv kan være med på den uheldige dreiningen av debatten »for eller imot hasj« og vekk fra hovedpunktene. For det andre har Mathiesen liten tro på straffens almenpreventive virkning – andre momenter er mer bestemte for om ungdom flest bruker stoff. Videre »er det helt utenkelig at straffen virker særlig avvennende« overfor de virkelig utsatte tapergruppene. Dessuten virker kriminaliseringen overfor denne gruppe direkte skadelig – det er i realiteten en

løsgjengerlov, noe en må ta konsekvensene av. Vi ser også, skriver Mathiesen, at politisiden vinner terreng, sosialsiden taper. Derfor må en tenke nytt før utviklingen er gått for langt – problematisere det selvfølgelig: at misbruk er forbudt.

Gjertsen er i sitt svar av 14.3. enig i at kontrollskadene overfor de mest utsatte er »kolossale og langt større enn gevinstene«. Men rusmidler i samfunn flest virker som en sosial utslingsmekanisme hvor de svakeste rammes hardest. Gjertsen tror filleproletariatet vil øke voldsomt i omfang med flere og nye rusmidler.

Gjennom disse innleggene var på en måte tonen etablert. Gjertsen fokuserer på hasj-salg og de uheldige konsekvensene et apoteksalg kan ha (noe senere i debatten lanserer han begrepet »liberaliseringsskader« som en slags motbetegnelse til »kontrollskader«), mens Mathiesen ønsker å se dette spørsmålet i et større perspektiv – bl.a. ved å drøfte almenprevensjonen dels som et dårlig virkende styringsmiddel og dels som et moralsk problem.

Nils Christie har to innlegg – det ene rettet til Frode Gjertsen. Her sier han seg enig med Mathiesen i at narkopolitikken overfor cannabis virker som den gamle løsgjengerloven og tilføyer at en må tenke alternativt, se etter andre kontrollformer. Det andre innlegget er en kommentar til professor i psykiatri Einar Kringlen som bl.a. hevder at Christie og Bruun skriver at det ikke er særlig forskjell på kaffe, tobakk, alkohol og narkotika, og at brukerne av narkotika er mange – og ikke bare et produkt av arbeidsløshet og fattigdom. Christie skriver at misforståelse én er at han og Bruun likestiller stoffene. Det de gjør, er å se på stoffkontrollens historie – noe som åpner tvil om nåtidens kontroll. Misforståelse to er at

»det viktige for oss er ikke hvem som bruker de illegale stoffene. Det viktige er hvem som rammes av straffetiltakene.«

– og de er »i overveiende grad det klassiske filleproletariatet«. Kontrollskader må veies mot helseskader, konkluderer Christie.

Sosialarbeider Jan Krogh fokuserer 19.3. bl.a. på erfaringene fra USA som viser at avkriminalisering av lettere cannabis fører til økt aksept og bruk og at den mest typiske misbruker er mer typisk enn vi tror.

Knut T. Reinås som arbeider i Edruskapsdirektoratet, hevder 22.4. at én årsak til vår lave forekomst av narkotika i Norge kan skyldes vår strenge holdning, at kriminaliseringen ikke er en klasselovgivning overfor løsgjengere i og med at *alles* bruk av cannabis er straffbart, at en må akseptere formell politikontroll og at han ikke ønsker at det skal like mye til for å komme i fengsel for narkotikalovbrudd som i Danmark.

Reinås er altså i hovedsak fornøyd med kontrollen slik den fungerer i dag, så vidt jeg kan skjønne.

Oppsummeringsvis ser vi at også debatten i stor grad dreiet seg om spørsmålet om salg av hasj på apotek – selv om også mange andre momenter ble trukket frem. Det

var tydeligvis vanskelig å få satt viktige sider ved boken på dagsorden, til tross for iherdige forsøk i sær fra Mathiesens side.

Anmeldelser

Ti dagsaviser og fire uke- eller månedpublikasjoner av ikke-faglig art trykket anmeldelser av boken. De fleste anmelderne var positive. Boken karakteriseres som tankevekkende, fordomsfri, viktig og eksplosiv. Og de som er positive, har i det vesentlige fått med seg hovedpoengene av innholdet og analysen. Det er riktignok nesten ingen som følger forfatterne når de kommer til alternativ kontroll av lettere cannabis:

»Jeg vil allikevel avslutningsvis igjen slå fast at boka ELLERS er et viktig og interessant bidrag i den ruspolitiske debatt. Men det er altså FØR forfatterne trekker sin konklusjoner«, skriver Fredrikstad-avisene Demokratens (10.4.) og Fredrikstad blads (22.5.) felles anmelder Ottar Blekken, koordinator for de psykiatriske ungdomsteam i Sør-Norge.

Men unntak fins. Bergens Tidendes anmelder, professor dr. med. Ole Jacob Broch, er av en helt annen oppfatning. På kronikkplass den 13.3. skriver han:

»Lidelsespåføring – lang fengselsstraff er forbeholdt de kyniske og hensynsløse narkotikaforbrytere. (...) Boken gir et tvers i gjennom falskt bilde av narkotikaproblemet. Det er uriktig at det er et symptom på et urettferdig klassesamfunn. Det er uriktig at det bare angår »filleproletariatet« som finner en uskyldig trøst og glede i en narkotikarus.«

Fædrelandsvennens anmelder Lars Hollerud er heller ikke nådig. Han hevder 20.3. bl.a. at boken avslører at forfatteren selv har et fjernt og akademisk forhold til emnet og gjør seg skyldig et grovt overtramp.

Jeg mottok også ett klipp fra et fagblad – Norsk farmaceutisk tidsskrift. Det er interessant at tidsskriftets to anmeldere Ingunn Mandt og Gunnar Hopp 1. april stiller seg meget positive til boken:

»»Den gode fiende« er en viktig bok. Mange vil kunne følge forfatterne et godt stykke på vei i forslagene om å avkriminalisere cannabis og behandle stoffmisbruk som en del av et fattighedsproblem (...) For vår faggruppe ligger det en utfordring i boka til å se farmasøytisk virksomhet i utvidet perspektiv. Boka har en omfattende litteraturliste som kan være innfallsport til nye kunnskaper«,

avslutter anmelderne, fagfolk i legemidler.

Anmelderne er positive og nyanserte, de fleste av dem. Det kan ha flere grunner. For det første preges de fleste anmelderne av å ha *lest* boken og av at de i større grad enn andre som har ytret seg, har vært nødt til å forholde seg til helheten i Bruuns og Christies resonnementer. For det andre har anmelderne mer *tid* til å sette seg inn i stoffet. For det tredje er anmelderens oppgave annerledes enn journalistens. Det stil-

les ikke samme krav til »vinkling« – til å vekke oppmerksomhet. Anmelderne skal i størst mulig grad yte forfatterne rettferdighet. I tillegg kan det være et moment at anmelderne ofte rekrutteres utenfra redaksjonsmiljøene.

Derfor har kanskje heller ikke anmelderne vært (særlig) påvirket av sensasjonsoppslag og »hasj-på-apotek«-konsentrering – selv om det er noe alle anmelderne tar opp, kontroversielt som det er.

Avslutning

Jeg har nå gjort et sveip over store deler av det materialet klippene utgjør. Enkelte deler er utelatt – som f. eks. oppslag rundt »narkotikasjef« Fyhns avgjorte og forventede negative reaksjoner. Også en håndfull intervjuer med Nils Christie og andre sentrale personer står ubehandlet igjen. Disse oppslagene endrer ikke hovedinntrykkene fra pressedekningen og gir ikke grunn til andre analyser og refleksjoner enn de jeg gjør her.

Hva ség gjennom til avisspaltene? Jeg mener å ha illustrert at svaret blir »hasj på apoteket« – som ett hovedinntrykk, men at også mange sentrale poeng i boken kom frem. Et annet hovedinntrykk er som vist at det var vanskelig å få i gang en mer prinsipiell debatt om kontrollnivå og kontrollskader.

Hva ség gjennom til leserne? Det er et spørsmål det er umulig å gi noe svar å her. Det må bli spekulasjoner. De sensasjonspregete overskriftene av typen »hasj på apotek« kan slå flere veier. For det første får mange lesere bare med seg overskriften – eventuelt bilde, billedtekst og ingress. Disse leserne vil få et skjevt inntrykk.

På den annen side oppnår kanskje journalisten det hun vil, at hennes publikum leser hele artikkelen ved at tittelen pirrer eller provoserer nysgjerrigheten og leselysten. Disse leserne vil nok få et mer nyansert bilde av bokens budskap. Imidlertid kan vi gå ut fra at førsteintrykket fra de prangende overskriftene kan legge premisser for mange leseres forståelse av helheten i selve artikkelen. Dersom motivasjonen for å lese hele reportasjen er indignasjon over »hasj-forslaget«, kan man neppe vente den helt store åpenheten overfor forfatternes øvrige synspunkter.

Man kan spørre seg om det er mer eller mindre nytteløst å skrive en slik bok når det viser seg så vanskelig å reise en mer prinsipiell debatt i avisene. Men debatten kan ha funnet sted i andre fora – som åpne møter, ved foredrag, i faglige sammenhenger, i fagtidsskrifter. På et så betent område som det boken tar opp, er det mange skyttergraver og kanskje en engstelse for å si noe »galt«, noe som blir ansett som »uansvarlig«. I mer lukkede fora enn avisenes nyhets- og debattsider, kan det tenkes å være lettere å åpne seg for nye og provoserende tanker, det kan bli mindre forpliktende enn overfor den brede opinion.

Avisenes dekning kan derfor likevel ha vært bra og nyttig – sett fra forfatternes synspunkt. Selve oppmerksomheten har ført til at temaet i større grad har blitt tatt opp, bl.a. i faglige fora. Slikt sett kan en kanskje si at »all PR er god PR«.

Videre må en ikke glemme at boken - selv om den er velskrevet og i utgangspunktet lettlest - reiser vanskelige og grunnleggende problemer som det er komplisert å forholde seg til både for leg og for lærd. Det blir fristende å sette det *konkrete* og det *kontroversielle* i fokus, noe som i så tilfelle vil trekke i samme retning som avisenes teknikker for å fange oppmerksomhet - forenkling og tilspissing.

Det er også en side ved avisene at »saker« sjelden følges over lengre tid. *Nyhets*-ideologien står sterkt, gårsdagens oppslag er uinteressante i dag. Dette kan gjøre det vanskelig å utvikle og utdype forståelse innen et komplisert felt. Her ligger altså en begrensning i selve nyhetsformidlingens karakter. Dette vil gjerne forsterkes av journalistens arbeidssituasjon. Dead-lines må overholdes, tempoet er hektisk. Det kan

bli vanskelig å få til dekkende og reflekterte nyhetsartikler når journalistene først får boken i hendene på pressekonferansen.

I tillegg til å fortelle noe om pressen, bekrefter avis- og lesereaksjonene kanskje også et av hovedpoengene i boken; den gode fiende er så bekvem at formidlerne stritter mot en avsløring. Feltet blir altfor provoserende og innfløkt å forholde seg til dersom en aksepterer at det reiser så grunnleggende spørsmål som Christie og Bruun tar opp.

Det er *narkotikakrigen* som blir interessant, ikke grunnleggende sider ved det samfunnet vi lever i. Sirkelen er sluttet:

»Fiender er ikke alltid bare en trussel, de kan også være meget nyttige. Fiender forener den annen side, gjør det mulig å samle all oppmerksomhet om bare en liten del av virkeligheten og å glemme alt annet« (Christie og Bruun 1985:55).

Litteraturhenvisninger

- Christie, Nils og Kjetil Bruun. Den gode fiende: narkotikapolitikk i Norden. - Oslo: Universitetsforlaget, 1985. - 237 s.
- Hernes, Gudmund. Det mediavridde samfunn. - S. 181-195. - I: Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon/redigert av Gudmund Hernes. - Bergen: Universitetsforlaget, 1978.
- Hernes, Gudmund. Media: struktur, vridning, drama. - S. 38-58. I: Nytt norsk tidsskrift. - Nr. 1, 1. årgang (1984).
- Mathiesen, Thomas. Makt og medier: en innføring i mediesosiologi. - Oslo: Pax, 1986. - 254 s.
- Pressepermen. - Oslo: Statens informasjonstjeneste, 1986. - 147 s.

Adresse: Universitetsbibliotekar cand. jur. Halvor Kongshavn
 Det juridiske fakultetsbibliotek
 Karl Johansgt. 47
 N-0162 Oslo 1